

סימן י [כד ע"א]

הקדמה

דעת ר' הושעיא לגבי המפריש שתי חטאות לאחריות שהאחת תקרב וחברתה תרעה, אפילו לשיטת רבי המחמיר בעניין חטאת אבודה. הגמרא תברר האם ניתן להוכיח כנגד דברי ר' הושעיא.

ואלו דברי הגמרא:

תנן⁴⁹⁸ המפריש חטאת והרי היא בעלת מום מוכרה ומביא אחרת תחתיה⁴⁹⁹ ר"א ברבי שמעון אומר אם קרבה שניה קודם שנשחטה ראשונה תמות שכבר כיפרו בעלים⁵⁰⁰.

לשון ראשונה

קא סלקא דעתך דרבי אלעזר ברבי שמעון כרבי סבירא ליה ואפילו באחריות נמי, לא⁵⁰¹ דלמא ר"א ברבי שמעון כאבוה סבירא ליה⁵⁰² דאמר חמש חטאות מתות.

לשון שניה

והא הכא דליכא למימר מצוה בראשון⁵⁰³ דראשונה בעלת מום היא וקתני תמות אלמא קדושת דמים נדחית מאי לאו אפילו רבי סבר לה כי הא לא ר' אלעזר בר' שמעון סבר לה כאבוה.

מקורות הלשוניות

מקורות הלשון הראשונה: נוסח הדפוס. בראשונים: רש"י [לכאורה]. בכתבי היד: כל כתבי היד.

מקורות לשתי הלשוניות: בראשונים: רגמ"ה; שטמ"ק אות ו.

⁴⁹⁸ לנוסח רגמ"ה מופיעה ראייה זאת לפני הראיה הקודמת, וכן כתב השטמ"ק בשם ספרי היד.

⁴⁹⁹ 'תחתיה'. 'בדמיה': פל, 21, מ. ב1 כתוב בתחילת המשפט 'המפריש חטאת בדמיה', וברור שיש כאן הגהת 'בדמיה' שהשתרבה שלא במקומה.
⁵⁰⁰ 'בעלים'. בדפוס: 'בעליה'.

⁵⁰¹ בכתבי היד נוספה כאן תיבה: פל ומ - "א", "1 - "או", 21 - "אמ". נראה שהוא קיצור של "אמרי", ואם כן יש לפסק ולפרש כך: "ואפילו באחריות נמי לא [- לא רועה]. אמרי דילמא...". לנוסח שלפנינו נראה לפסק ולפרש כך: "ואפילו באחריות נמי [- מתה]. לא דילמא...". מפירוש רש"י ורגמ"ה נראה כי גרסו בשאלה כפיסוק האחרון "ואפילו באחריות נמי", ללא תיבת 'לא'. ומלשונו של רגמ"ה נראה כי היה לו נוסח שונה בתירוץ: "ואפילו באחריות נמי. אמר לך לא, דלמא...".

⁵⁰² 'ליה' חסר: מ.

⁵⁰³ 'בראשון'. 'משום': שא1. נוסח זה אינו מובן ואפשר לגרוס 'בראשון משום'.

פירוש הלשונות

פירוש הסוגיה

הגמרא מקשה על ר' הושעיא מברייטא שהובאו בה דברי ר' אלעזר בן ר' שמעון, וזה לשון הברייטא: "המפריש חטאת והרי היא בעלת מום מוכרה ומביא אחרת תחתיה, ר"א בר"ש אומר אם קרבה שניה קודם שנשחטה ראשונה תמות שכבר כיפרו בעליה". דברי ר' אלעזר בן ר' שמעון חולקים בוודאי על דברי ר' הושעיא, שכן אם יש דין מיתה בציורו של ר"א בר"ש שהחטאת הראשונה התחללה על השניה וודאי שיש דין מיתה גם בציורו של ר' הושעיא ששתי החטאות ראויות להקרבה. בתחילה סברה הגמרא כי דברי ר' אלעזר בן ר' שמעון נאמרו לפי שיטת רבי ולפיכך הקשתה מדבריו על דברי ר' הושעיא שגם הם נאמרו לפי שיטת רבי. דוחה הגמרא כי דברי ר"א בר"ש נאמרו לפי שיטת ר' שמעון ולא לפי שיטת רבי, ובטלה הקושיה על דברי ר' הושעיא שנאמרו לפי שיטת רבי.

הבדלים בין הלשונות

עצם פירוש הקושיה והתירוץ שווה בשתי הלשונות, אך קיימים שני הבדלים ביניהן:

[א]. בלשון השניה נוסף יחס לתירוץ הגמרא על הקושיה הבאה. בהמשך הגמרא מובאת ראייה [נגד דברי ר' הושעיא] משני שעירי יום הכיפורים, ודחיית הגמרא היא: "רב לטעמיה דאמר מצוה בראשון". במקביל לכך מזכירה הלשון השניה בקושיה הנוכחית: "והא הכא דליכא למימר מצוה בראשון, דראשונה בעלת מום היא". נוסח הלשון השניה מתיישב רק לפי נוסח רגמ"ה והשטמ"ק⁵⁰⁴ הגורס את ההוכחה הבאה לפני ההוכחה הנוכחית, וכך מובנת התייחסות הגמרא כאן לתירוץ שנאמר על הקושיה ההיא.

[ב]. בלשון הראשונה ההדגשה בקושיה היא על ציורו של ר' הושעיא: 'ואפילו באחריות נמי לא', והכוונה היא שניתן ללמוד ציור זה בקל וחומר מדברי ר"א בר"ש שנאמרו לגבי חטאת בעלת מום. בלשון השניה ההדגשה בקושיה היא על ציורו של ר' אלעזר בן ר' שמעון: 'אלמא קדושת דמים נדחית', והכוונה היא שמתוך דברי ר"א בר"ש אפשר ללמוד קל וחומר לציורו של ר' הושעיא לגבי מפריש לאחריות. לשתי הלשונות כוונה שווה ואין ביניהן אלא חילוף סגנון⁵⁰⁵.

הלשונות ברש"י

רש"י בסוגייתנו ציין שתי לשונות, ובפשטות נראה כי אין כוונתו לחילוף לשונות הנוסח בסוגייתנו, אלא לשתי לשונות פירוש בגירסת הלשון הראשונה⁵⁰⁶.

לשונות הפירוש ברש"י מקבילים לחילוף לשונות הנוסח אשר עסקנו בהן בסימן הקודם, אם כי בסדר הפוך: בלשון הראשונה מוזכרים דברי רבי לגבי 'אבודה בשעת הפרשה', ובלשון השניה מוזכרים דברי רבי לגבי 'מפריש לאיבוד'.

אין לדעת האם רש"י פירש כאן על פי חילוף לשונות הנוסח שלמעלה [אף ששם לא הזכיר רש"י את קיום שתי הלשונות], או שפירש כן מעצמו. אין להתעלם מן האפשרות שגרס רש"י בשתי הלשונות שבענייננו גירסה מקבילה לשתי הלשונות שנידונו בסימן שלמעלה⁵⁰⁷.

'לשון זה פשוט': רש"י הציג את שתי הלשונות ובסיום הלשון הראשונה כתב 'לשון זה פשוט'. בהגהות הגר"א מוגה בדברי רש"י כי התיבות 'לשון זה פשוט' משמשות כפתיחה ללשון השניה. כמדומה שאין דרכו של רש"י לכתוב הערה כזו בתחילת לשון אלא בסוף לשון, וזו קושיה על הגהת הגר"א. באמת יתכן כי הגר"א לא התכוון כלל להגיה בדברי רש"י אלא לחלוק עליו, ובגמרא שהייתה בידו הצמיד את

⁵⁰⁴ שטמ"ק א ציין בשם 'ספרי היד', ושטמ"ק ב שינה כדרכו ל"ס"א.

⁵⁰⁵ נעיר כי הלשון השניה מכנה את חטאת בעלת מום שנפדתה 'קדושת דמים', והכוונה היא שהייתה קדושה לדמים לפני שנפדתה. כינוי זה מתמיה, הלא אדרבה לכאורה ירדה ממנה קדושת הדמים לחלוטין, ונשאר עליה רק מעט מקדושת הגוף שחלה עליה לפני שהוממה.

⁵⁰⁶ אף הגר"א לא שחזר בדברי הגמרא את נוסחתה של הלשון השניה על פי דברי רש"י, וכנראה סבר הגר"א שאין כוונת רש"י לשתי גרסאות אלא לשני פירושים.

⁵⁰⁷ ה'דיבור המתחיל' בשתי הלשונות שברש"י מציין תיבות הקיימות לפנינו רק בלשון הראשונה: 'כרבי סבירא ליה'. אם נכונה האפשרות שהייתה לרש"י גירסה שונה בשתי הלשונות שבסוגייתנו, יתכן כי יש להדגיש כ'דיבור המתחיל' תיבות נוספות מדברי רש"י, אם כי קשה לדעת באלו תיבות לעשות כן.

התיבות 'לשון זה פשוט' לתחילת הלשון השניה, ומעתיקי הגהות הגר"א הם שהעתיקו את הסימון כהגהה.

נפקא מינה בין הלשונות

נראה כי אין נפקא מינה בין לשונות הנוסח כפי שהן מופיעות לפנינו ברגמ"ה ובשטמ"ק. לעומת זאת, יש נפקא מינה בין שתי לשונות הפירוש ברש"י כמבואר למעלה.

פרק חמישי

סימן א [כד ע"ב]

הקדמה

רב יהודה התיר להטיל מום בבכור לפני לידתו, והגמרא הגבילה שההיתר נוהג רק בזמן הזה שבכור אינו קרב. הסבירה הסוגיה כי רב יהודה הוצרך להשמיענו שאין גוזרים שמא יטיל בבכור מום לאחר שיצא רוב ראשו.

מנמקת הגמרא מפני מה אכן אין מתייחסים לחשש המדובר:

ואימא הכי נמי?

לשון שניה

הא קמ"ל חסירה עדיפא דלא ניתי ביה
לידי תקלה דגיזה ועבודה.

לשון ראשונה

אפילו הכי הא עדיפא יתיר⁵⁰⁸
מדאתי⁵⁰⁹ ביה לידי גיזה ועבודה.

מקורות הלשונות

מקורות הלשון הראשונה: נוסח הדפוס. בראשונים: תוס'. בכתבי היד: כל כתבי היד.

מקורות הלשון השניה: בראשונים: תוס' המצוטטים בשטמ"ק אות ה. [הדברים אשר נאמרו בתחילת תוס' שלנו על הלשון הראשונה נאמרו בתוס' שבשטמ"ק על הלשון השניה. לגבי תוס' שלנו יתכן לומר כי גרסו את שתי הלשונות והעדיפו לומר את דברם על הלשון הראשונה, אולם לגבי תוס' שבשטמ"ק לכאורה משמע כי גרסו רק את הלשון השניה, אחרת היו אומרים את דברם על הלשון הראשונה].

מקורות לשתי הלשונות: בראשונים: רש"י, רגמ"ה, שטמ"ק אות ה.

⁵⁰⁸ יתיר. בדפ"ר 'יתירא'. צ"ק הגיה 'להתיר(י)ה' על פי רש"י שפירש 'עדיפא – למשרי', ואין הדברים מוכרחים. בדפ"ח הקיפו את התיבה בסוגריים וכתבו שצ"ק מחקה, ואינו נכון.

⁵⁰⁹ מדאתי. יתכן שרגמ"ה גרס 'דלמא אתי', וראה בגוף הסימן גירסת שטמ"ק ב.

פירוש הלשונות

מסבירה הגמרא: נכון שאם נתיר להטיל מום יש מקום לחשוש שמא יטיל מום לאחר שיצא רוב ראשו של הבכור, אולם אם נאסור להטיל מום יש חשש יותר גדול שמא יבואו לגיזה ועבודה בבכור בזמן שצריך להמתין עד שיפול בו מום מאליו⁵¹⁰.

עצם התירוץ שווה בשתי הלשונות ואין ביניהן אלא חילופי ניסוח בלבד.

גירסת השטמ"ק

בשטמ"ק שבדפוס (אות ה) מובאת הגהה המוסיפה על גירסת הגמרא, ויוצא נוסח הלשון הראשונה כך: "אפילו הכי הא עדיפא יתיר מדאתי ביה לידי גיזה ועבודה, דלמא⁵¹¹ ניטי ביה לידי תקלה דגיזה ועבודה". נוסח זה מוארך וכפול אם כי אפשר להבינו. בעיון בכתב היד של שטמ"ק ב רואים שההגה נכתבה בתחילה ושוב הועבר עליה הקולמוס, ובשטמ"ק א לא העתיק כלל את ההגה. אולי מקור ההגה משילוב לא מוצלח של שתי הלשונות יחד, שכן ניתן לראות שהתיבות שנוספו בהגה נלקחו מן הלשון השניה.

הנוסח המקורי בלשון השניה

הלשון השניה פותחת בתיבות 'הא קמ"ל'. תיבות אלו אינן מתיישבות היטב בסוגיית הגמרא שלפנינו, ויש לשער כי ללשון השניה היה נוסח שונה גם בחלקה הקודם של הסוגיה.

נפקא מינה בין הלשונות

נראה כי אין כלל נפקא מינה בין הלשונות.

⁵¹⁰ נראה כי החשש הגדול בגיזה ועבודה הינו מחמת שכיחות האיסור ולא מחמת חומרתו.
⁵¹¹ בדפוס העתיקו 'דלא', וכן הנוסח בלשון השניה.

סימן ב [כד ע"ב]

הקדמה

במשנתנו שינו: "כיצד מערימין על הבכור: מבכרת שהיתה מעוברת, אומר מה שבמעיה של זו אם זכר - עולה, ילדה זכר - יקרב עולה. ואם נקבה זבחי שלמים; ילדה נקבה - תקרב שלמים. אם זכר עולה ואם נקבה זבחי שלמים, ילדה זכר ונקבה - הזכר יקרב עולה, והנקבה תקרב שלמים. ילדה שני זכרים - אחד מהם יקרב עולה, והשני ימכר לחייבי עולה, ודמיו חולין. ילדה שתי נקבות - אחת מהם תקרב שלמים, והשניה תימכר לחייבי שלמים, ודמיה חולין".

המקרה הראשון – 'אם זכר עולה' – עוסק בבהמת חולין שהבעלים רוצה לפטור את עוברת מקדושת בכורה.

המקרה השני – 'אם נקבה זבחי שלמים' – עוסק בבהמת הקדש שהבעלים רוצה לפטור את עוברת מקדושת האם. [כך פירשה הגמרא בסוגיה שלמעלה].

המקרה השלישי הינו 'ילדה שני זכרים'. הגמרא תברר כעת באיזה ציור עוסקת הבבא השלישית.

ואלו דברי הגמרא:

לשון ראשונה

אמרי⁵¹² אי בהמה דהקדש האיך⁵¹³ דאקדיש עולה ליהוי⁵¹⁴ עולה אידך נהוי בקדושתה⁵¹⁵ דאימיה⁵¹⁶, סיפא אתאן לבהמת חולין⁵¹⁷.

לשון שניה

הך מבכרת מאי היא⁵¹⁸ מבכרת דהקדש זכר קדמאה ניהוי⁵¹⁹ עולה זכר בתראה ניקום בקדושתה דאימיה, א"נ⁵²⁰ במבכרת דחולין⁵²¹ קדמאה ניהוי עולה זכר בתראה חולין בעלמא הוא, [דלא ידעינן הי נפיק ברישא]⁵²².

מקורות הלשונית

מקורות הלשון הראשונה: נוסח הדפוס. בראשונים: רש"י. בכתבי היד: כל כתבי היד.

מקורות לשתי הלשוניות: בראשונים: רגמ"ה, שטמ"ק אות ח.

⁵¹² אמרי. על פי דפוס וו. 2. 'אמאי': פל, ו. 1. 'א' מרי': מ. [נכון הנוסח הראשון].

⁵¹³ האיך. על פי דפוס ר, פל, ו. 1. 'היאך': דפוס ח, ו. 2 [בטעות]. 'הך': מ.

⁵¹⁴ ליהוי. על פי רש"י וכתבי היד. 'ליהדר': דפוס. [בכתי"מ חסירות התיבות 'ליהוי עולה' בטה"ד].

⁵¹⁵ בקדושתה. כך הוא בפל וב. 2. 'בקדושתיה': דפוס, ו. 1. "בקדושת'": מ.

⁵¹⁶ דאימיה. כך הוא בדפוס וב. 2. בשאר כתבי היד משובש – 'אאימיה': פל; "אימ'": ו. 1; "ואימ'": ו. 2.

⁵¹⁷ בשטמ"ק ב נוסף כאן: "וכגון דלא ידיעא מהי זכר מינייהו אמר ליהוי עולה", וראה בגוף הסימן. יש מקום להגיה 'אהי' במקום 'מהי'.

⁵¹⁸ מאי היא. נראה שיש להוסיף 'אי'.

⁵¹⁹ ניהוי. 'ניהוי': שא 1 [בטעות].

⁵²⁰ א"נ. על פי שא 1. 'א"ל': שא 2 [בטעות], 'אלא': שב.

⁵²¹ דחולין. 'דחולין': שא 2, וכן בסמוך.

⁵²² [דלא... ברישא]. על פי שב וכע"ז ברגמ"ה. יתכן שרא"פ שחזר על פי רגמ"ה, ואכן נוסח שטמ"ק א מקוטע וחסר.

פירוש הלשונות

המקרה השלישי במשנה: בהמת הקדש או בהמת חולין?

בשתי הלשונות הסוגיה דנה באיזה אופן מדובר במקרה השלישי – 'ילדה שני זכרים'. הגמרא טוענת כי לו היה מדובר בבהמת הקדש אזי הוולד שאינו קרב לחובת עולה היה קדוש בקדושתה של אמו, ורק אם מדובר בבהמת חולין מובן מדוע הוולד שאינו קרב לחובת עולה דינו להקרב עולה על ידי שימכר לחייבי עולה. כך מוכיחה הגמרא כי במקרה השלישי מדובר בבהמת חולין כמו במקרה הראשון, למרות שבמקרה השני מדובר בבהמת הקדש.

גדר קדושת הוולד שאינו קרב לחובת עולה

{לתשומת לב: ברוב הפעמים שנכתוב 'הוולד הראשון' או 'הוולד השני', אין הכוונה שיש וולד מסויים המוגדר כראשון וולד מסויים המוגדר כשני, אלא הכוונה שאחד מן הוולדות דינו כך והשני דינו כך. רק לגבי הלשון השניה נביא כי הוולד שנולד ראשון מוגדר כראשון והוולד שנולד שני מוגדר כשני.}

במשנה מבואר כי האומר 'וולדה של זו עולה' וילדה שני זכרים, אחד מהם קרב לחובת עולה והשני קרב עולה על ידי שימכר לחייבי עולה. לגבי הוולד הראשון מובן כי קדושתו הינה קדושה רגילה ככל נדבת עולה. לגבי הוולד השני טעון ביאור מה גדרה של קדושה זו אשר מחייבתו להקרב לעולה אך מתירה למכרו לחייבי עולה ודמיו יהיו חולין.

בלשון הראשונה - נוסח הדפוס וכתבי היד, לא דובר כלל על העניין.

בשטמ"ק ב אות ח נוסף משפט בסיום הלשון הראשונה: "וכגון דלא ידיעא מהי זכר מינייהו אמר ליהוי עולה". פירוש, כיוון שבדברי המקדיש לא נאמר איזה מן הוולדות יקדש לעולה, הרי מספק יש להקריב את שניהם לעולה, אולם יכול הבעלים למכור את הוולד שהינו חולין, יהיה מי שיהיה. אין לדעת אם השטמ"ק התכוון להגיה כך בגמרא, או שרק הביא דברי ראשון שפירש כך את הגמרא. בפירוש רגמ"ה נמצאות תיבות דומות, וגם שם אין לדעת אם מדובר בציטוט מהגמרא או שאלו דברי רגמ"ה עצמו, וממנו הועתקו התיבות לשטמ"ק.

בלשון השניה הוסבר – כמו בלשון הראשונה – כי המקרה השלישי במשנתנו עוסק בבהמת חולין, אך תוך כדי הדברים נוסף נידון מה גדר קדושתו של הוולד שאינו קרב לחובת עולה. בתחילה הבינה הגמרא כי המקרה השלישי מדבר בבהמת הקדש והקשתה - כמו בלשון הראשונה - שאם כן הרי הוולד שאינו קרב לחובת עולה צריך להיות קדוש בקדושת אמו ולא להיות חולין, והוסיפה הלשון השניה בתוך קושייתה כי הוולד שנולד שני הוא זה שאינו קרב לחובת עולה. מכח הקושייה הסיקה הגמרא כי מדובר בבהמת חולין. כאן המשיכה הגמרא להקשות מפני מה השני צריך להמכר לחייבי עולה ואין הוא חולין כאמו, ותיצרה כי מדובר באופן שלא ידוע איזה וולד נולד ראשון, ולפיכך מסופקים אנו מי מהזכרים עולה ומי חולין. קבעה המשנה כי הפתרון הוא להקריב את שניהם לעולה מספק, אך יכול לקבל דמים תמורת אחד מהם, שהרי באמת רק אחד מהם קדוש.

עולה כך:

דין המשנה הינו: "ילדה שני זכרים - אחד מהם יקרב עולה, והשני ימכר לחייבי עולה ודמיו חולין". ושלושה פירושים ניתנים להאמר:

בלשון הראשונה - נוסח הדפוס, לא התפרש מה גדר קדושתו של הוולד השני. ניתן לטעון כי התחדש כאן סוג חדש של קדושת קרבן, אשר הבהמה עצמה קדושה לקרבן ולמרות כן אפשר למכרה למי שמחוייב בקרבן. כנגד זה, ניתן גם לטעון כי הלשון הראשונה בנוסח שלפנינו תודה לפירושים השונים שנביא בסמוך.

בלשון הראשונה – נוסח רגמ"ה ושטמ"ק⁵²³, התפרש כי יש כאן דין ספק שהרי אחד מן הוולדות קדוש לעולה והשני אינו קדוש. לפיכך קבעה המשנה כי שניהם יקרבו לעולה ויכול הבעלים לקבל דמים תמורת אחד מהם.

⁵²³ או לחילופין, פירוש רגמ"ה ושטמ"ק על הלשון הראשונה.

בלשון השניה התפרש כמו בלשון הראשונה – נוסח רגמ"ה ושטמ"ק, אך בלשון השניה נוסף כי באמת הוולד שנולד ראשון הוא זה שדינו להקרב לעולה והוולד שנולד שני הוא זה שדינו להיות חולין, ומדובר כאשר אין יודעים מי נולד ראשון.

מהי דעת הראשונים בנושא?

דעת רש"י: הרש"ש ציין סתירה בדברי רש"י. בפירושו של רש"י על המשנה נכתב: "ילדה שני זכרים - על שניהן חלה קדושת עולה דהא קאמר אם זכר יהא עולה, ומיהו לא נדר אלא חד. הלכך הוא יקריב האחד לנדרו והב' ימכר לצרכי עולה ודמיו חולין". משמע כי יש לוולד השני גדר מחודש, והרי הוא קדוש בקדושת עולה אלא שאין חיוב על הבעלים להקריבו, ומחמת כן יכול הבעלים למכרו לאחר לשם הקרבה ודמיו חולין⁵²⁴. לעומת זאת, בפירושו של רש"י על שאלת הגמרא נכתב: "אי בהמת הקדש היא - אמאי השני ימכר לחיבי עולה, האי קמא דנפיק ליהו עולה, ואידך לכי מתייליד ליהו בקדושתה דאימיה". משמע כדעת הלשון השניה שבאמת חלה קדושת עולה רק על הוולד שנולד ראשון, והוולד השני נשאר בדינה של אמו – חולין או קודש, ורק מספק קבעה המשנה [באופן שאמם חולין] ששניהם יקרבו לעולה ויכול לקבל דמים תמורת אחד מהם.

נראה לומר כי אין כאן סתירה מפורשת בדברי רש"י. שכן, דברי רש"י במשנה הינם לפי המסקנא שמדובר בבהמת חולין, ודברי רש"י בגמרא הינם לפי ההוה אמינא שמדובר בבהמת הקדש. לגבי גדר הקדושה המחודש של הוולד השני - קדושת עולה ללא חיוב הקרבה - אפשרי לטעון שקדושה כזו יכולה לחול על וולדה של בהמת חולין שאין עליו שום חיובים, ולא על וולדה של בהמת הקדש שנמשכים עליו הקדושה וחיוב ההקרבה מאמו, וכדי להפקיעם צריך להקדיש את הוולד קדושה גמורה עם חיוב הקרבה. מחמת כן, כאשר מבאר רש"י את דברי ההוה אמינא שמדובר באופן שהאם הקדש – נוקט רש"י שהמקדיש קידש רק את הוולד שנולד ראשון, וקדושת השני הינה מפני שאין יודעים מי הוא הראשון.

כיצד הגיע רש"י לפירושו? יתכן שמסברא היה נראה לו כן, אך יתכן גם כי בגמרא לפניו היה נוסח משולב משתי הלשונות⁵²⁵. לכן, אף שהדיבורים המתחילים 'שסומנו ברש"י תואמים ללשון הראשונה ואף שפירוש רש"י במשנה על מסקנת הגמרא אינו תואם ללשון השניה, ביאר רש"י את קושיית הגמרא כפי הלשון השניה.

דעת הרמב"ם: הרמב"ם (מעשה הקרבנות סוף פרק טו) העתיק את משנתנו ללא פירוש, ואף בפירוש המשניות לא האריך בביאור המשנה, ואין לדעת כיצד פירשה.

דעת תוס' אחרות: השטמ"ק למעלה (דף י' ע"ב אות לז), הביא את דברי תוס' אחרות שדנו כיצד לפרש את משנתנו, ובסיום דבריהם כתבו: "דראשון קדוש קדושת הגוף ושני חולין, דהרי חולין שנתערבו בקדשים מפרש פרק התערובת דימכרו לצרכי אותו המין ודמיהן חולין חוץ מדמי אותן קדשים שקרב בדמי עולה". משמע כי מפרשים את משנתנו מדין תערובת, כגירסת רגמ"ה ושטמ"ק בלשון הראשונה, או כלשון השניה.

באחרונים מצאנו שלושה פירושים, כשלושת הנוסחאות:

מקדש דוד: בספר מקדש דוד קדשים (סימן יח) פירש את משנתנו כפשטות דברי רש"י במשנה, כי הוולד השני קדוש בגדר קדושה מחודש: קדושת עולה ללא חיוב הקרבה. פירוש זה יכול להתיישב רק בלשון הראשונה כפי שהיא בנוסח הדפוס וכתבי היד, ללא הוספת גירסת רגמ"ה ושטמ"ק.

עוד הוסיף המקדש דוד להביא דוגמה לגדר הקדושה מדין 'פשטה' לשיטת מרכבת המשנה, אשר גם שם יש קדושת קרבן ללא חיוב הקרבה, ואפשר למכור את הבהמה לאחר שיצא בה ידי חובת הקרבה.

חזון איש: בספר חזון איש (בכורות סימן יח ס"ק ט"ז) פירש את דין משנתנו כפי שהתבאר בלשון הראשונה – גירסת רגמ"ה ושטמ"ק, ואף כתב שיש לדחוק כפירוש זה בדברי רש"י במשנה. את דברי רש"י שבגמרא לא הביא החזון איש.

⁵²⁴ בחלק החידושים נקשה על דעה זאת מהסוגיה לעיל דף י'.

⁵²⁵ או שרש"י עצמו ראה את שתי הלשונות ושילב ביניהן.

רש"ש: הרש"ש פירש את משנתנו כלשון השניה וכפי שמשמע בדברי רש"י בגמרא, וציין הרש"ש כי קיימת סתירה בדברי רש"י.

הערה

חשוב לציין כי אפשרי לדחוק ולבאר את הלשון הראשונה גירסת רגמ"ה והשטמ"ק ואת דברי החזו"א כפי הלשון השניה, ולומר שהספק המוזכר בדבריהם הינו ספק מי נולד ראשון, ולא 'דין ספק' על כל אחד מן הוולדות. אכן מפשטות לשונם משמע כפי שנקטנו למעלה.

נפקא מינה בין הלשונות

למעלה הבאנו שלושה פירושים לדין המשנה:

פירוש ראשון - הוולד השני, יהיה מי שיהיה, קדוש בקדושת עולה אלא שאין עליו חיוב הקרבה.

פירוש שני - הוולד השני, יהיה מי שיהיה, הינו חולין גמורים אך כיוון שאיננו יודעים מי החולין צריך להקריב את שניהם.

פירוש שלישי - הוולד השני, שנולד שני, הינו חולין גמורים אך כיוון שאיננו יודעים מי נולד שני צריך להקריב את שניהם.

קיימות מספר 'נפקא מינות' בין הפירושים:

[א]. דין מעילה: אם מעל באחד מן הוולדות, לפי הפירוש השני והשלישי שכל אחד מן הוולדות הינו ספק - אינו חייב לשלם, ראה במסכת כריתות פרק ה משניות ב-ג דיני מעילה בספק. אך לפי הפירוש הראשון יתכן לחייבו כדין מעילת וודאי. אמנם יש לדון לגבי וולד הקדוש קדושת עולה ואין עליו חיוב הקרבה, האם יש בו דין מעילה.

[ב]. דיני ההקרבה: לפי הפירוש השני והשלישי מקריבים את שני הקרבנות כשם שמקריבים קרבנות שהתערבו אשר שייכים לשני אנשים. וכתב החזון איש (בכורות סימן יח ס"ק ט"ז) שצריך לפרש כי מדובר בקרבן נשים, שהרי קרבנות שהתערבו ושייכים הם לשני אנשים, אין מקריבים אותם מחמת שאי אפשר לסמוך מספק (ראה זבחים עד ע"ב). לעומת זאת, לפי הפירוש הראשון נראה כי מדובר גם בקרבן של איש אשר מוכר את הוולד השני לאיש, וכל קרבן יקרבו בוודאי לשם בעליו.

[ג]. האם יש סדר להקרבה: לפי הפירוש השני והשלישי שלאחר המכירה שני הקרבנות קדושים בשווה, כל אחד לשם בעליו, הרי אין סדר מסויים להקרבה ויכול להקדים מי שירצה. לפי הפירוש הראשון יתכן לומר כי כל עוד שלא יצא הבעלים הראשון ידי חובתו הרי כל אחד מן הוולדות עומד להוציא או ידי חובת עולה, ורק אחרי שיצא ידי חובתו יכול השני להקרב לשם אדם אחר, ויתכן עוד כי אף עצם המכירה יכולה להתקיים רק אחרי שיצא הבעלים ידי חובתו.

[ד]. ידוע מי נולד ראשון: לפי הפירוש הראשון והשני אין נפקא מינה אם ידוע מי נולד ראשון. לפי הפירוש השלישי, אם ידוע מי נולד ראשון הרי הוא קדוש בוודאי והשני חולין בוודאי.